

Написане лишається

УДК 821.161.2–6.09

ЛИСТУВАННЯ ЮРІЯ ЛАВРІНЕНКА З ЮРІЄМ ШЕРЕХОМ У 1945–1949 РОКАХ*

Публікація вміщує листування між Ю. Лавріненком та Ю. Шерехом під час їхнього перебування в Західній Європі (Німеччина, Австрія, 1945–1949). Представлено кореспонденцію останніх місяців 1947 та першу частину листів 1948 року, які зберігаються в Музеї-Архіві УВАН у Нью-Йорку, а також чотири листи Ю.Шереха з приватного архіву родини Ю. Лавріненка. Кореспонденція висвітлює факти організації побуту українських культурних діячів, розкриває розуміння ними питання про суть і покликання літературної критики, додає інформацію до історії видання часописів “Арка”, “Сучасник”, “Українські вісті”.

Ключові слова: Мистецький Український Рух (МУР), “Арка”, критика.

The correspondence of Yuri Lawrynenko and Yuri Sherekh in the 1945-1949 (Tetiana Shestopalova)

The publication contains correspondence of Yuri Lawrynenko and Yuri Sherekh during their stay in Western Europe (Germany, Austria, 1945-1949). Presented by the correspondence of 1947 last months and first part of letters in 1948 that is stored in the Museum-Archives UVAN in New York, also four letters from private archive of J. Lawrynenko's family. Correspondence covers the facts of life of Ukrainian cultural figures, revealing their understanding on the nature and vocation of literary criticism, adds details to the history of publishing magazines “Arch” (“Arka”), “Contemporary” (“Suchasnyk”), “Ukrainian news” (“Ukrajins'ki Visti”).

Key words: “Mystec'kyi Ukrajin'skyi Rukh” (“MUR”, “Artistic Ukrainian Movement”), “Arka”, criticism.

№592

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

[Без дати, орієнтовний час написання – перші дні жовтня 1947 р. – Т. Ш.].

Дорогий Юрію!

Сьогодні по восьмиденній мандрівці (головно в околицях Штутгарту) вертаю додому. Прагнув зайти до Вас – для цього виїхав о шостій годині з Ульму, навіть не попрощавшись з Уласом Олексієвичем, що з ним ми разом із Штутгарту в екстрених справах мандрували до Ів[ана] Павл[овича] [Багряного. – Т. Ш.]. Саме про ці справи я хотів з вами поговорити і поінформувати Вас, хоч говорити про це ще й рано. Маючи всього 3 г[одини] часу від поїзда до поїзда, я, при відсутності трамваїв, не зміг до Вас заскочити.

Улас читав мені Вашого останнього листа до нього, який нам обом сподобався. Не згодні ми тільки з тим, щоб навіть питання про ліквідацію МУР-у ставити. Це нехай роблять ті, хто завжди лежав МУР-ові колодою поперек дороги, але не ті, хто той МУР на своїх плечах виніс.

На тему “Що ж робити?” – ми з Ул[асом] Ол[ексійовичем] межи собою сказали все. Затіяли одну авантуру – і тремти, щоб не провалилась, хоч маємо 99 шансів за успіх. Сьогодні і ближчих днів – виясниться.

По дорозі був у Augsburgu – заходив із Дац[ь]ком до америк[анського] уряду в справі ліцензії на журнал для МУР-у. Дац[ь]ко, який трошки знає ці ходи, обіцяє допомогти в цій справі. Я дістав вражіння, що Дац[ь]ко тут не може нічого зробити, але коли б ми сами почали оббивати сотні порогів, то ліцензію таки дістали б.

* Початок див.: СіЧ. – 2012. – № 8, 9.

Але це справа інша – і про це я пишу тільки тому, щоб пояснити – як я спізнився в Мюнхен, щоб не могли заїхати до Вас (стиль мого листа чудовий. Видно, що людина вісім днів у дорозі).

Мені дуже хотілося б поговорити з Вами про матеріал до “Оргії”. Стаття Оленського стисла і фахова – вже в Нижанківського. Інший матеріал (в тому і фото) я дав Оксані Буревій ще минулого вівторка – і вона мала Вам віддати ще минулої середи. Проте Нижанківський того ще не має. Очевидно, Оксана Вам того в середу ще не передала, а десь пізніше. Думаю, що тепер Ви це все маєте. Але ні моя, ні Блакит[ного] статті не є добрі. По-перше, задовгі, по-друге, водянисті. Якщо маєте охоту з ними поводитися, то скоротіть Блакитного (він погодився зі мною, що треба скорочувати).

Що ж до моєї чорнетки (а то буквально – чорнетка щодо письма і щодо думок), то тут може й скорочення не допоможе. Якби я знав, що справа не така спішна, як Ви казали, то був би ще на (минулий) тиждень затримав, продумав дещо, скоротив, переписав. Ви знаєте мій скепсис до себе як літератора і тому можете спокійно забракувати, а я собі “ніц з того не зроблю”, бо іншого не заслужила та чорнетка. Дещо я там продумав, а в дечому мусів би був ще переконатися, якби ж мав під рукою джерела. Зокрема, хотів би переробити місце, де заторкую Вашу тему про нові шляхи театру і драми, про Шоу і Гавптмана, про слово і актора як “спасителів” драми туги. Мені не вдалося нашвидкуруч сказати те, що хотів.

Отже, я думаю сьогодні дорватися до того рукопису і щось поворожити над ним. А тепер не встиг – і робіть з ним, що хочете.

Приїдьте до мене в гості! В Міттенвальд. Добре? Привіт мамі.

Ваш Юрко

№601

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 12.X.47

Лаяти Вас, чоловіче добрий, і бити, так нема кому. Мавши три години від поїзда до поїзда, прийти до мене все-таки можна, бо пішки одна година ходу. А назад був вже й трамвай. А крім того: ніби я не знаю, що є до Вас ще один поїзд – вечірній.

Далі: у всіх Ваших таємницях нічого не розумію. Ви обіцяєте поінформувати в майбутньому. Самч[ук] не менш таємничо пише, що справа не вдалася тим часом, – “ще не визріла”, але що за справа, Господь Бог відає. Просто як в Совдепії – куди не повернися, все військова тайна.

Ще далі: зі статтею Вашою мав я мороки. Але так і не привів її в справді християнський вигляд – кінці стирчать. Бо треба було б не тільки скорочувати й переносити, але й дописувати, а за це я вже не беруся. І так одне дописав: згадки про скульптури зі статті Блак[итного] переніс до Вашої (там вони ні до чого). Хай він на Вас в суд подає. А мені важить цілість чотирьох статей. Викреслив Ваші напади на Держ[авина], бо напади добрі, коли все добре обґрунтовано. А цього, на жаль, нема. Навіть статуї – аргумент найфактичніший – річ дуже вразлива, бо там люди убивають себе, щоб не бути рабом, а в “Оргії” ж іде не про рабство, а про духове слугування. Ніхто не буде заперечувати, що в античному світі протилежність раба і вільної людини відчувалася дуже гостро, але що це має спільного з темою національної боротьби та ще й на “культурному фронті”? Я не бороню тут позицій Держ[авина], а тільки під'южую для боротьби добре озброїтися.

Заяву на ліцензію я склав для Самч[ука] і дав перекладати на англ., але, на мою думку, ми мусіли б домагатися дозволу на видавництво, а не на журнал. Видавництво могло б уже видавати й журнал і все інше. Звичайно, можна і мавши дозвіл на журнал, фактично поставити при цьому видавництво, але протилежний варіант був би куди певніший і спокійніший.

Я почуваю себе препогано. Ніяк не можу себе примусити працювати. Хоч і знаю, що всі ті обвинувачення, які мені пред'являють порядком партійної проробки, пса

варті, однак вони все-таки виводять з рівноваги. Мало приємного читати про себе, що ти – больш[евецький] агент, що писання твої всі – на користь наших ворогів (хіба ж згадувати яких?) або що всі писання Шереха – суцільна пародія. Логічно розумію, що реакція нашого болота мусіла з'явитися і що інакше воно реагувати не може. І пам'ятаю, що “где когда какой великий выбирал путь, чтобы протоптанней и легче”¹. А все-таки руки не підносяться до праці, з тим не зв'язаної (полеміку писав би легко, але не хочу принижуватися до полеміки такого рівня “дискусії”). Ну, чорт з ним.

Конференцію я призначив на 5-6 листопада в Майнц-Кастелі. Якщо схочете, можемо поїхати разом, Вам же однаково через Мюнхен.

Коли сюди вибирається Гірняк? Попередьте його про конф[еренцію], щоб він там був, бо ж конференція драматургічна!

Чув я, що Маруся хвора. Чи вже видужала? Привіт. У гості тепер до Вас не поїду. Нема часу, і перед чужими людьми не хочеться показуватися.

Ваш ЮШерех

№602

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 20.XI.47

Щось від Вас ані слуху, ані духу.

Маю до Вас кілька справ. Перше і головне: відступіть мені тему і Ваші думки про провінцію. Від того самого вечора, як Ви мене зволили вилаяти, мене гризе безнастанна думка написати третій етюд про світлі й темні сторони провінції. Але туди мала б увійти Ваша думка про народження світлів з провінції. Розуміється, не тільки вона. Відступіть, по гроб жисті буду Бога молити.

А це тоді було б завершення есейної трилогії, і я шукав би можливості видати її брошурою. А інакше й видавати не хочу. Так що від Вас тепер залежить видання всіх моїх есеїв, які Ви нагородили були якимсь похвальним епітетом, уже не пригадую яким².

Друга справа: збираюся розразитися статейкою з приводу “Старшого боярина”³. Колись Кошелівець хотів чогось мого до своєї сторінки. Запитайте в нього, чи хоче він це сочиненіє. Тільки дві умови: перше: вона буде досить довга, не менша, ніж Ваша відповідь “Орликам”, а може й трошки більша. Друга: я пишу тепер заради грошей, бо мій роман з “Аркою” скінчився, і я зовсім бідний. Тим часом я знаю звичку “УВ” [“Українських вістей”. – Т. Ш.] платити мало і страшно пізно, а то й зовсім не платити. Отже, чи ІК [Іван Кошелівець. – Т. Ш.] втрутний до цієї справи і чи може він гарантувати великія і скорія милості? Бо як ні, то краще віддам до “Трибуни” [“Українська Трибуна”. – Т. Ш.]. (Не лайтеся і не мечіть громів на адресу моєї безпринциповості: Ви знаєте, що мені всі ті партії однакові).

Третя така: чи брати Вам ще квиток на що-небудь у Мюнхені, і чи приїдете, на коли викличу телеграмою?

Люди, що цікавилися журналом, мовчать і не показуються. Можливо, передумали, а, може, якісь нелади з ліцензією. Тим часом я у Франкфурті мав цікаві розмови з Дол[прізвище не розшифроване. – Т. Ш.], які кидають деяке світло, можливо, і на справу цього журналу. Але про це при побаченні. Взагалі у мене все більше складається враження, що мене (і всіх нас) хочуть обдурити і купити, при тому купити, як kota в мішку.

З приємністю читав Вашу рецензію на Горотака. Дотепно й легко. А з оцінкою п'єси Костецького не згодний. В ній ідей може більше, ніж у всіх інших прочитаних.

¹ Цитата з вірша В. Маяковського “Сергею Есенину” (1926): “Это время – трудноато для пера, / но скажете вы, калеки и калекши, / где, когда, какой великий выбирал / путь, чтобы протоптанней и легче?”

² Шерех Ю. Над озером. Баварія. Триптих про добу, про мистецтво, про провінційність, про призначення України, про голуби і інші речі // Шерех Ю. Думки проти течії: Публіцистика. – [s.l.] Україна, 1949. – 100 с.

³ “Старший боярин” – повість Т. Осьмачки. Статтю Ю. Шереха “Над Україною дзвони гудуть” уперше надруковано в газеті “Українські вісті” (1947. – Ч. 92/50. – С. 3-4).

Тільки вони висловлені “іграючи”. Чи це хиба? Це могло б бути цікавою темою для спеціальної статті.

Поза тим, що Ви робите в своїх трьох з половиною стінах? Чи збирається Грняк щось робити з моєю “Склянкою води”?

Вітайте Марусю і малих.

Де родина Клена? Дуже неприємна історія: перед смертю Клен узяв у мене прочитати “Над озером”, а тепер у його паперах рукопису нема. Очевидно, його захопив Чорний, і можна сподіватись якоїсь чергової мерзоти. І нема способу вирвати в нього текст.

Приїздіть або напишіть.

Лапотисно Ваш ЮШерех

№551

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

26.XI.1947

Дорогий Юрех! Кошелівець Вам уже послав запрошення прислати статтю про “Ст[аршого] боярина”. Я з свого боку проситиму “У[країнські] В[істі]”, щоб негайно або принаймні по одержанні Вашої статті вислали Вам гонорар. Напишіть мені, який мінімум Ви хотіли б мати за неї. Взагалі вони мусіли б вислати Вам якусь тисячу в р[ахун]к майбутніх гонорарів. Як Ви на це?

Логош був у мене днів 8 тому, цілий день і вечір одняв у мене. Я виставив умови: 1) ми обоє рівнорядні члени вид[авни]чої спілки, 2) я (і колегія) має рішальний голос і в політичному розділі, 3) не протиставляти УГВР² супроти УНР, як це робить бандерівська преса, 4) співробітництво членів усіх партій не тільки не виключене, а й бажане (понадпарт[і]йний) характер, 5) запросити до редколегії Рудка, 6) не може бути ліцензіатом Пасічник, як це є тепер, а ліпше хтось із чл[енів] редколегії, або Марцюк (той, що концерти). Він поїхав радитись, бо треба міняти ліцензіата – а це джунглі клопотів. Як бачите, я був дуже “строгий”, і це, мабуть, похоронить справу. Крім того, я сказав йому про проект “ЛНВ” мурівського і про те, що ми й весь видавничий плян мусимо контролювати. Що добре було б це видавництво зробити базою МУР-у, ОМ [абрєвіатура мною не розшифрована. – Т. Ш.] та літ. секції УВАН, чи хоч спільником їх органічним. Тоді, мовляв, я і Ви не роздвоювалися б. Як Ви на все це? [Тут же вставка дрібним почерком: “Логош написав тепер у листі, що годяться на всі умови”. – Т. Ш.]

Щодо провінції, то дозволяю Вам її. Цю думку я, правда, запланував у передмову до Хвильового в зв’язку з його боротьбою проти провінціалізму і ніби суперечливою цій боротьбі ідеї месіанізму стопроцентних провінцій типу України. Коли Ви посилались на свого “друга хвильовиста”, дуже неповно, а значить і невірно окреслюючи зміст “Азіят[ського] ренес[ансу]” лише азійськими націями, забуваючи, що Хв[ильовий] називав і нім[ецьких] експресіоністів предтечами Азіят[ського] Ренес[ансу], тобто “Азіят[ський]” ренесанс бачив насамперед у Європі теж, то можете тепер виправити свою несправедливість і далі використати “свого друга хвильовиста” як трамплін до скоку з темою провінції. Це бажано, але не обов’язково, і робить так, як Вам зручніше. Читали статтю Державина? Який прогрес! МУР – уже не “плужанство³ за кордоном”. Лише мурівська критика. Пождемо ще рік – може й критика йому здасться європейською. Це скажу у своїй

¹ Ю.Шерех переклав комедію Ежена Скріба “Склянка води”. Прем’єра відбулася тільки 7 листопада 1976 р. Студії мистецького слова в Нью-Йорку (режисер – Л. Крушельницька). У критичному доробку Ю. Шереха є також стаття “Перед склянкою води”.

² Українська головна визвольна рада (УГВР) – орган політичного керівництва українським визвольним рухом, створений 1944 р. з ініціативи УПА й рев. ОУН (ОУН(б)).

³ Ярлик “плужанство” походить від назви організації “Плуг” – спілки селянських письменників в Україні. З 1931 р. – Спілка пролетарсько-колгоспних письменників. Ліквідована після постанови ЦК ВКП(б) від 23 квітня 1932 р. Плужани намагались обмежити й регламентувати “революційним просвітництвом” підхід письменника до тлумачення та обробки матеріалу, свідомо надавали творам максимальної простоти й доступності форми, брали курс на масовість літератури.

статті про конференцію. Вам треба перебитись якось із місяць. А там може буде і ліцензія на ЛНВ – і тоді Ваша матеріальна база буде там. Не падайте духом – будемо старатися в цім ділі. Може, доб'ємося від ЦПУЕ¹ якихось грошей для оплати ділових членів правління (Ви, Самчук, Славутич – хоч по 300-400 марок). Гірняк “Склянку води” має в пляні, але тепер виїздить до Мюнхену на пару тижнів з гастролями. Завтра вранці їду до Авґсбурґу, а в п'ятницю рано буду в Мюнхені і потеліпаюся до Вас. Може, скоріше потраплю до Вас, як ця листівка. Попитаю в Аур[сбурзі] за Вашим “Озером”. Не переймайтесь цією дурницею. Бо важче, щоб у Вас була копія, а Чорного “майте собі десь”. Привіт Вам і мамі від Марусі і Миколи. Ваш Юрко.

№552

Mittenwald, 7.XII.47

Дорогий Юрію Володимировичу!

Передаю Вам в точно зазначений час “Дух нашої давнини”, який я придбав у свою власність.

Майте на увазі, і просив би Вас попередити наших колег, що я приїду в середу (оскільки ніхто нічого не дає знати, а справи не чекають). Приїду о 10.30 і зайду зразу ж до “Трибуни” (евентуально – до газетного кіоску). Якщо там нікого з Вас не буде, то йду до Kunsthans-у, а відтіля в той самий ресторан у руїнах, де ми з Вами обідали. Тут уже, принаймні, я хотів би Вас (а ліпше – всіх трьох) бачити. Може б, ми там у ресторані і всю нараду відбули.

Дуже прошу Вас саме так і плянувати справи, щоб знову не вимучувались ми так по-дурному, як минулого разу.

Була б розкіш, якби на вечір у середу були готові можливості (квитки) до театру чи на концерт. Зо мною їде до Мюнхену Кошелівець – і знаменито² було б і його мати на увазі щодо квитків.

Будьте здорові і тисну Вашу п'ятірню.

Ваш Юркевич

Лист без номера, з приватного родинного архіву Л. Лавріненко

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 26.12.47

Дорогий Юркевич! Я задумав чорну зраду, і про це – цей лист. Але розповім за порядком. Через 10 хвилин після Вашого відходу до мене прийшли Марцюк з Костецьким. Говорили про се, про те, аж наприкінці Костецький заявляє, що він з півофіційною метою: до мене має з'явитися начальство і запропонувати мені повне і єдиновладне керування “Аркою”, без жадних політкомісарів і з правом друкувати, що я хочу, і кого я хочу.

Я спочатку рішуче відмовився, а потім став думати, що було б зовсім непогано мати “Арку” в нашому [тут і далі підкр. Ю. Шереха. – Т. Ш.] повному розпорядженні. І коли сьогодні до мене другим, вже тричвертіофіційним (але ще не цілком) парламентарем з'явився Глобенко, я дав зрозуміти, що при умовах абсолютної диктатури я взяв би цю справу, але без жадних Нижанківських, Тарнавських etc. Якщо тепер до мене справді з'явиться начальство, я думаю прийняти редагування за такими умовами:

1. Домонтович і Косач дають згоду бути оголошеними в числі штатних співробітників (постійних).

2. Я друкую які вважаю за потрібне речі, крім (це моя пропозиція) тих, що подають УПА.

3. Мені дають секретаря, якого я хочу (Чи не погодився б ним бути Ів[ан] М[аксимович]? Або кого Ви знаєте іншого?)

¹ Центральне представництво української еміграції – організація, що діяла в кінці 40-х – на початку 50-х рр. ХХ ст. в Авґсбурзі.

²Чудово.

4. Кожна сторінка йде після верстки в друк тільки з моїм підписом.
5. Розподілом гонорару в межах визначеної суми відаю я.
6. В числі штатних співробітників друкуються і ворожі їм.
7. Вони видають або Збірник, або альманах МУР.

Що Ви з приводу всього цього скажете? Моє рішення залежить від Вашої відповіді і від того, чи Ви дасте згоду бути постійним співробітником і фігурувати в їх списку. Отже, напишіть про це негайно.

В зв'язку з цим два роз'яснення:

1) Використавши мою відсутність, Б. Нижанківський вмістив у "Camera obscura" ідіотично-партійний випад: проти Вас – по суті, і проти "Орлика" – з тактичних міркувань. З цього приводу я вже вислав до газети листа, де пишу, що це зроблено проти мого відома. Отже, це не повинно Вас турбувати.

2) Щодо "Укр[аїни] і світу". З мене там все-одно не буде великої користі. Якщо воно виходитиме, я обіцяю бути справним співробітником (якщо взагалі зможу писати). Коли потрібне моє ім'я в складі редакції, воно може лишитися. Мої "умнення" і поради – до Ваших послуг. Подумайте об'єктивно, і Ви визнаєте, що тип "Арки" мені підходить більше, – а це для мене тепер теж дуже важить, з моїм серцем і головою.

Може, порадите ще які-небудь умови щодо "Арки"? А подумайте: було б саме добре мати такі 2 журнали в наших руках: один літ[ературний], а другий публ[іцистичний]. А якби їх згодом об'єднати, – було б саме те, що треба. А до цього може прийти, бо наші б[андерівці], як бачите, такі перелякані опозицією, що йдуть на всі поступки, отже – фактично зливаються з опозицією. Принаймні в потенції. Чекаю відповіді. Привіт Вашим. Ваш ЮШ.

№553

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:
30.XII. 1947

Дорогий Юріє Володимировичу!

Вважаю, що Ви повинні діяти так, як Вам хочеться і як здається розумним. Загальна обстановка нашого "сьогодні" – і Ваша особистість є такі, що я не відважуюсь втручатися у цю справу і поки що не маю охоти до того¹.

Що ж до мертворожденного дитяти "Україна і світ" – то тут усе ясно і для мене, і для Вас. Це мали бути прискорені роди. Ідея – абортівана десь на 7-8-мому місяці. Поставмо на ній хрест і зарубаймо обидва собі на носі, що вдруге непокликаного акушера не допустимо і на ракетний постріл. Ваш лист приніс мені радісне звільнення від того, на що йшов із такими прикрими сумнівами та неохотою. Ви мене підштовхували на цей "неудобоваримий" шлях, Ви ж мене і звільнили від нього.

Оце і все. "Вопрос, как говорится, исперчен"...

Не маю адреси Марцюка. А тому прошу Вас передати йому від мене таке: в проєктованому журналі "У[країна] і С[віт]" не можу брати участі з двох причин: 1) неможливість добрати основну групу добрих співробітників, а особливо з питань соціології та теоретичної політики; 2) вчора Костецький мені сказав, що ліцензія на "У. і С."² все ж таки має бути Пасічникова, а це значить, що надій на незалежну від будь-якої партії ліцензію нема; 3) кілька місяців турбот в цій останній сфері нічого не дали, а без ясності в справі ліцензії неможливо з'єднати співробітників. Маю цієї мороки досить – і тому моє рішення остаточне [підкр. Ю. Лавріненка. – Т. Ш.]. Попросіть його не ображатися на мене, а зрозуміти, що при таких обставинах я інакше не міг зробити. Від нього в мене лишається враження людини розумної і чесною, але так само безсилою перед деякими фатальними обставинами.

¹ Збереглася чернетка цього листа, де початок виглядав так: "Ваш лист справив на мене особливе вражіння. Здивування – нудьга – полегкість – нудьга – і стало все на радісному почутті облегшення, але з домішкою гіркого гумору".

² "У. і С.", "У. і с." – тут і далі часопис "Україна і світ".

Як приїхав од Вас останнього разу – застав у Мітенвальді Василя Степановича Рудка. Прогостює у мене, мабуть, усі свята. Можливо, десь зразу по Різдві заїдемо удвох з ним до Вас побазікати про всячину. Вам обом, мабуть, буде цікаво познайомитися. Це людина в чомусь важливому для мене близька. Хоч таборові умови для таких зустрічів є найгірші – та все ж це мені прегарний новорічний подарунок.

Леся, Микола, Марія Данилівна і аз грішний – вітаємо Вас обох з Новим Роком і Різдвяними святами та сердечно бажаємо Вам обом здоров'я, сил і щастя в ділах Ваших.

Ваш Юрко

№554

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

Дорогі Варваро Володимировно і Юрій Володимирович!

В день Ваших іменин і народження наша чотирьох складна родина – Леся, Микола, Марія Даниловна і аз грішний сердечно вітаємо Вас і палко бажаємо Вам обом здоров'я, сили, бадьорости, успіху і щастя.

Чекаємо з напругою вістки від Вас, вірячи у Вашу воістину козацьку витривалість.

Ваші Л. М. М. і Ю. Лавріненки

Mittenwald, 16.XII. 1947

Лист без номера, з приватного родинного архіву Л.Лавріненко

Мюнхен, 31.12.1947

ВПП Юрій Дивнич

у Міттенвальді

Високоповажний Юрію Андріяновичу!

Після демісії¹ попереднього складу редакційної колеґії “Арки” я прийняв на себе обов'язки редактора журналу. Решта дотеперішніх членів редакційної колеґії відтепер до редакції не належать, але пп. В. Домонтович і Косач дали свою згоду лишитися сталими співробітниками журналу. Журнал виходитиме далі не як додаток до “Української Трибуни”, а як самостійне видання. У програму журналу входять оповідання, поезії, п'єси, репортажі, статті з культурно-мистецької проблематики (в тому – широко – статті дискусійні), спогади з культурного життя, огляди, рецензії, хроніка і гумор.

Журнал може стати справді ідейно-провідним, культурним і цікавим для нашого інтелігентного читача тільки тоді, коли навколо нього об'єднаються в живій і творчій співпраці провідні національні літературні сили української еміґрації незалежно від відтінків їхніх політичних переконань і партійної приналежності.

Я вважаю за честь запросити Вас до якнайближчої участі в журналі. При цьому подаю до Вашого відома, що одночасно звертаюся з аналогічними запрошеннями до пп. (за абеткою): В. Барки, С. Гординського, Д. Гуменної, Л. Лимана, О. Лятуринської, Є. М. [Євгена Маланюка. – Т. Ш.], Т. Осьмачки, У. Самчука і О. Стефановича.

Сподіваюся на Вашу швидку і позитивну відповідь і на якнайближчу Вашу участь у журналі.

З глибокою повагою

Юрій Шерех

Кореспонденцію і матеріали прошу пересилати на адресу: проф. Ткачук, Мюнхен 27, Ортнітштр[асе], 15.

[На звороті дописано “неофіційного” листа. – Т. Ш.] Дорогий Юркевичу! На мого листа Ви досі не відповіли. Якщо Ви сердитесь за мою зраду, то не робіть цього. Я думаю, що два журнали пліч-о-пліч – зовсім не погано. Нагорі – офіційне запрошення Вас у 12 апостолів – сталих співробітників. Я від Вас сподіваюсь передусім

¹ Складення повноважень.

статті про Європу і Азію в культурі України. У мене є стаття Крупницького про європеїзм України з усім традиційним лексиконом: забороло Європи etc. Я хотів би надрукувати її, а поруч – Вашу статтю – без полеміки, але живу і здорову. Цього я від Вас чекаю конче.

Друге: чи не хотіли б Ви до березневого числа дати щось зв'язане з Шевченком?

Третє: Ваша стаття про театр Лесі Українки в доповненому вигляді, після оброблень і розмірковувань мусить бути в літніх числах журналу.

Поза тим, присилайте все, що вважатимете за потрібне. Журнал капітулював безумовно і може бути справжнім.

Дві просьби ще: 1. Я написав Кошелівцеві на Вашу кімнату. Це – запрошення його в секретарі редакції. Передайте йому швиденько листа і вплиньте.

Лист без номера, з приватного родинного архіву Л.Лавріненко

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мю[нхен] 3.1.48

Милий Юрку! Сьогодні вранці я відіслав Вам листа, а зараз принесли Вашого. Він мене дуже засмутив. Я ніколи не мав від Вас таких [тут і далі підкреслення Ю. Шереха. – Т. Ш.] листів. Офіційно-прихованих і насторожених. У чому справа? Напишіть одверто. Жадної відповіді на мої питання про “Арку” і Вашу в ній співпрацю. Якщо Ви сердитесь за вибрик БН [Бориса Нижанківського. – Т. Ш.], то повірте, що він пройшов без мого відома і про це буде мій лист у різдв[яній] газеті. Якщо за “У. і С.”, то хіба тут не можна б порозумітися? Я не агітую Вас за неї, бо добре розумію, яка це складна справа і відповідальність. Але рішення можна б відкласти до нашого побачення. А що щось такого типу потрібне, то я думаю, Ви і самі відчуваєте. Бо от мого ДД¹ таки ніде друкувати; а Вам кожний йолоп може докоряти “УВ”²... І багато такого. Одначе Ви маєте рацію, що дана конкретна ситуація робиться все підозріліше – про це я розповім Вам при приїзді Вашому.

Отож, Юркевичу, або приїздіть або напишіть дружнього листа. Бо ж мене хвилювати не можна – моє серце і голова ще дуже не в порядку. Ще раз новорічно-різдвяні вітання від двох чотирьом.

Щиро Ваш ЮШ

№555

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

Mittenwald, 5.1.1948

Дорогий Юріє Володимировичу!

Щодо мого попереднього листа – то маєте – і не маєте рацію. Коли я писав Вам відповідь, то “Арку” ще не бачив. Моя відповідь є щира, і вона диктована була глибшими причинами, ніж корисний для мене і літ[ературно]-політ[ичної] лінії МУР-у, витвір Нижанківського. Ця лінія МУР-у була накреслена і захищалася на II з’їзді МУР-у Вамі [тут і далі підкреслення Ю. Лавріненка. – Т. Ш.]. Тільки, друже! Признаймося собі, що і тут один в полі – не воїн – і що навіть два – це ні. Що Ви сам не можете її відстояти. Самчук твердить, що для відстоювання лінії МУР-у досить дружньої співпраці трьох людей – він, Ви і я. Не знаю, чи це так, але я готов вірити, що це так! Лише мені ясно, що сьогодні найтрудніша річ не то трьом, а й двом бути дружньо-послідовними в своїй єдності. Така, очевидно, фатальна природа нашого “сьогодні”. Як зробити, щоб згадана трійця була єдина? Для цього треба мати власний на всі 101% журнал. “Арка” є й завжди буде мінімум на 51% не власна. Не робіть собі ілюзій. Ви ж людина досвідчена. “Україна і світ” може бути власна максимум на 49,9%. Завжди бракуватиме отої нікчемної дольки процента. Отже, моя відповідь Вам гласила у першому абзаці, що я в “Арці” не братиму участі. Але Вам я нічого не раджу, бо не можу запропонувати

¹ “Донцов контра МУР” – есе Ю. Шереха, надруковане під назвою “Донцов ховає Донцова” як частина есеїстичного триптиху “Над озером. Баварія” (1949 р.).

² “УВ”, “У. В.” – тут і далі “Українські вісті”.

Вам кращого (незалежного) заробітку. Бо сьогодні є час отого шпенглерівського “*Letzte Entscheidung*”, яке треба ухвалювати кожному індивідуально (про це пишу в різдвяних “У. В.” – в статті “Чотири профілі”).

Абзац цей ясний і щирий – і не ворожий до Вас. Що ж до “У. і С.” – то я глибоко вдячний долі за те, що вона відштовхнула Вас трошки вбік, і що цього мені стало досить, щоб набратись рішучості, якої бракувало мені цілих 4 місяці: повірте, що без Вас я не взявся б робити десант у ворожому заплілі. (А “У. і С.” було ніщо інше в моїй уяві – як саме це). Та й з Вами – це був би непотрібний десант. І дав би він те, що дали перших шість чисел “Арки”. Журнал такого типу конче потрібен, але не на чужій базі матеріально-правовій.

Все це я писав надто коротко і стримуючи своє хвилювання. Тому й лист вийшов для Вас наче загадковий і недружелюбний. Але насправді, Юр[ію] Вол[одимировичу], це зовсім не так. Хвилювало мене те, що я переконався, як міцно б[андер]івці всмоктують Вас (а за Вами і через Вас почали були й мене всмоктувати). Вони використовують дві органічно-невідкличних і не заспокоєних Ваші потреби (вони є і мої): 1) мати заробіток із свого фаху, 2) мати свій літературний журнал, щоб було чим і через що хоч слово сказати.

Дорогий Юріє Волод[имировичу]! Вони Вас уже всмоктали давно. Але Ви досить сильний і внутрішньо від них незалежний, щоб при першій нагоді вирватися від них. Вони це знають. Ваш виступ в “У. В.” – їх перелякав – і це “У. В.” забезпечили Вам перемогу з “Аркою”. Прошу Вас не трактувати мого рвучкого відгауку – як ворожого проти Вас. Ніколи в світі! Ви можете ще взятися за “Арку”. А я попробую дістати субліцензію на Літ[ературно]-науков[ий] журнал (ту, що ми говорили). Тепер є надія більша. Багрянний прощається із своїми соціялістами. Він нічого не знав про те злиття соціялістів (читайте “Наше життя” №1, 1948) урдіпівських² зі старими. Тепер має забрати в них ліцензію на “У. В.” в свої руки і першим ділом дає субліцензію на мурівський журнал. Не певен, що це він зробить, але я тисну, скільки можу.

Коли “У. В.” очистяться формально і практично від соціялізму, тоді я беззастережно йду працювати в те в[идавницт]во (газета, журнал – все одно) – і вкладу в нього з Кошелівцем сили, які ще маю. Самчука, очевидно, теж. Якщо діло піде надійно, добре, тоді і Ви перейдете з “Арки”. Але це справа ще майбутнього, ще неясна, проблематична – і Ви поки що можете працювати в “Арці”. Але тут я радив би Вам оформляти цю співпрацю в чисто індивідуальному пляні – МУР-у туди не тягніть. Бо коли літератор може дуже просто міняти місце заробітку, то ціла організація є важча річ.

Кошелівець каже, що не піде працювати до “Арки” – і то насамперед із мешканевих обставин. Осьмачка листа Вашого ласкаво сприйняв, а Стефанович – очевидно, теж. Отже, Ви робіть так, як Вам здається ліпше, а я тим часом, може, доб’юся чогось на базі “У. В.”. Не забувайте, що “Укр[аїнська] Тр[ибуна]” – це тоталітаризм, а цього духу в “У. В.” немає. Коли ж ми виженемо відтіля соціялістів – то і зовсім буде все в порядку. Фактично, в “У. В.” соціялістів уже нема. Сьогодні Вам наша громадка православна послала якийсь подаруночок. Він до смішного скромний і матеріально незначущий, але його моральна вага є першорядна, і вона радує. Прийміть це, як символ. Крім Вас, посилають цигарки і ще щось Маланюкові, а також щось Осьмачці.

Сердечно вітаю Маму.

Цілую Вас з Новим роком і прошу ні чорта нічим не хвилюватися, поки не станете міцно на ноги. При першій змозі заїду до Вас.

Ваш Юрко

¹ Остаточне рішення (нім.).

² Ідеться про Українську революційно-демократичну партію (УРДП). Виникла 1946 р. в Німеччині з емігрантів із підрадянської України, вихованих переважно на ідеях українського відродження 1920-х рр., почасти з колишніх членів ОУН. Іван Багрянний очолював УРДП з 1948 до 1963 р.

Улас Олексієвич прислав мені оцього папірця від ЦПУЕ¹ – для виконання. Але я буквально ізольований у своєму Мітенвальді – і до того ж мало з ким зв'язаний. Чи не могли б ми кооптувати до цієї справи Домонтовича або ще кого? Огляд літ[ературного] життя, може б, написали Ви (в крайньому разі – може Костецький або я). Хто те все толково переклав би? Хто то міг би поїхати до Франкфурту? На чії кошти? Що Ви на це порадите? Якщо нікому не можете доручити цієї справи, то прошу негайно прислати цей лист мені назад із Вашими діловими порадами. Якщо можете не йти до “Арки” і витримаєте матеріально якийсь час (1-2 місяці) – то стримайтесь під претекстом хвороби. Відтягніть це діло. Нехай тимчасово поведе його Глобенко. Шкода мені, що Ви бандерівцям почнете робити солідний журнал, а не собі.

[Далі дописано дрібним почерком збоку сторінки. – Т. Ш.] Повірте мені, це важко. Я сам захлинаюся в страшних злиднях – а кріплюся. Сам страшно хворий на шлунок і перевтому нервів, а ще хочу поборотися до кінця.

Лист без номера, з приватного родинного архіву Л.Лавріненко

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 12.I.48

Отже, я мушу починати листа: Дорогий Юрію Андріяновичу?

Але я не хочу. Тут я прихильник Донцова: стосунки холодні або гарячі, але не такі.

Справа серйозніша, ніж я думав. Мені дуже боляче, що Ви так мало мені вірите [тут і далі підкр. Ю. Шереха. – Т. Ш.]. І чому коли Ви зі мною і ми щиро говоримо, все в порядку, а як тільки з Вами почнуть говорити інші, то виходить зовсім інакше?

Я міг би писати на Ваш лист заперечення пункт за пунктом. Ви мене зовсім не розумієте, чи не хочете розуміти. Наскільки Ви мали рацію в статті про УНР, настільки не маєте рації тут.

Але я просто не в силах усе це писати так докладно. І тому я Вас прошу і це дуже серйозно: приїдьте якнайскоріше. Повірте, що якби я міг, я б ще сьогодні був у Вас.

Бо в Ваш лист Ви не вірите самі. Не можна бути приятним до кого-небудь і думати, що він продасться. Відколи я дістав таке переконання про Є.М.², я не вірю більш йому внутрішньо, зовнішнє, що лишається, – фальш.

Щодо Франкфурту. Я безсилий щось зробити. Сиджу дома з тяжкими головними болями і закрутами – і навіть писати людям не можу, бо не маю коверт: чекаю, поки прийде від кого лист, щоб перелицювати коверту. Домонтович нічого не робить. Костецьк[ий] зробити може, але це треба, щоб Самчук звернувся до нього офіційно – і краще від ОМ. Огляд мусите написати Ви. Виступити можна запропонувати Самчукові, Осьмачці, Гуменній, Барці, Орестові, Косачеві, Багрянному.

По-німецьки може говорити Грицай, Державин, Косач – публіка, як бачите, не певна. Косач все-таки, мабуть, кращий. Да, ще є Шлемкевич (Strub-Berchtesgaden, gebirgsjägerkaserne)³. Загалом, найкраще все-таки доручити Костецькому – але з офіційним зверненням.

Жду Вас.

Ваш ЮШ

№556

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

Mittenwald, 4.II.1948 р.

Дорогий Юрію!

Посилаю поштою Ваші вирізки. Пробачте, що затримав. Надіявся якось сам завезти або через когось передати. А тим часом маю багато труднощів з

¹ Сам документ ЦПУЕ, про який пише Ю. Лавріненко, при його листі відсутній.

² Ініціали не розшифровано. Припускаємо, що вони стосуються Є. Маланюка з огляду на характеристику, яку дає йому Ю. Шерех у листі до Ю. Лавріненка від 20.6.1947 р.

³ Струб-Берхтесгаден – місцезнаходження табору ДіПі “Орлік”.

родиною, що лежить у шпиталі: вся “в цілому” – лікар і мене туди був записав, але я “відкрутився”, бо ніколи. В обох дітей свіжий туберкульозний процес у легенях. Возив їх на рентген до Гармішу, тепер мушу щогодини бігати до них у шпиталь, бо догляду там фактично жадного. Мушу діставать всілякі ліки, харчі... Не уявляю, не збагну, що чекає мене.

Це все збіглося з цілою офензивою¹ мою і “антимосою” в громадському житті. Ви, може, і зрозумієте мене, якщо до того, що знаєте, додасте ще і те, що я мушу або негайно тікати від смертельних злиднів духа і шлунку в французькі чи бразилійські чорнороби (а де для цього здоров'я і візи?), або ж спробувати наступати. Зробити це останнє – бодай задля “чистої совісті”.

“Україна і світ”, хоч і не під цією назвою, таки, мабуть, виходитиме. За тиждень здаємо перший матеріал до друку. Якщо можете у Ваших умовах дати своє “Баварське озеро” або “Донцов контра МУР” – то це було б добре і для нас, і для Вас.

Бо це значить, що Ви підтримаєте те, з чим – Ваше серце. Адже Майстренко тепер Ваш співробітник – тобто друкується в одному з Вами видавництвах. Отже, боятися давати до В[идавницт]ва “Укр. Вісті” – вже нічого. Тут іде генеральна чистка, і якщо мої пляни здійсняться хоч на 1/10, то Ви перший потиснете мою руку. Та, з другого боку, і я потиснув би Вашу – коли Ви хоч чим-небудь підтримаєте в найтрудніші теперішні хвилини.

Кошелівець заїде до Вас наприкінці тижня – і було б знаменито², якби Ви дали йому щось добре до журналу.

Привіт Мамі. Як здоров'я?

Ваш Юрко

[Дописано збоку дрібно. – Т. Ш.] Дацько запевняє, що для МУР-у буде ліцензія і то цілком самостійна.

№557

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

23.II.1948

Дорогий Юрію Володимировичу!

Ви, очевидно, зовсім розсердилися на мене і покарали мене тим, що не відповіли на мого листа, вилаяли Христофора³ парубком і прислали христофореняттам цілий літр трану⁴. З усього вийшло, що Ви махнули рукою на “пропаще покоління” і ще якусь надію покладаєте на Микольцю, який іще більше загрожений, ніж його мешигинуватий⁵ батько.

Не можу на це нічим відповісти як найсердечнішою подякою, керуючись принципом “Платон мне друг...” (в такому випадку застосованою між нами взаємно).

Тран для дітей – при цьому харчуванні – є рятівна річ і я не знаю, як Вам і дякувати... я знову дістав ще 1½ літри – і отже на добрий місяць маю, а ще замовив один літр. Надіюся діставати ще й надалі. Отже, якщо тран дається цим [фрагмент листа відсутній. – Т. Ш.]

¹ Наступом.

² Чудово.

³ Ю. Лавріненко написав негативну рецензію “Орган культурної безпринципності” на перші шість чисел “Арки”, опублікувавши її в “Українських Вістях” під псевдонімом Христофор Стерн (в архівних картках трапляється “Христофор Стерно”). Цим ім'ям підписано також статтю “Три громи оплесків” [2]. Воно згадане в листі І. Багряного до Ю. Шереха, де адресант кількаразово й не без внутрішнього задоволення згадає виступ Стерна, даючи йому оцінку, прямо протилежну Шереховій: “Не гнівайтесь на мене за те, що стаття Стерна таки видрукована. Сталось так, що лист з вимогою зняти прийшов уже тоді, коли газета була в ротаційній машині... І я Вам скажу цілком щиро, – то добре, що Ваш лист прийшов з запізненням. Стаття прекрасна, потрібна, має велику функцію і добре її виконує. А решта... ну що ж... Що ж до Стерна, то я думаю, що це ім'я треба закріпити ще кількома статтями. Дебют дуже добрий і шкода буде як такий гарний публіцист зійде з кону... Ще раз перепрошую за того Стерна (скажемо, що це англійське прізвище!) і хай Ваш гумор буде незатьмарений” [3].

⁴ Риб'ячий жир.

⁵ Придуркуватий (бойківське діалектне). Таке значення подає М.Й. Онищук: *Онищук М.Й.* Словник бойківських говірок: У 2 т. – К.: Наук. думка, 1984. – Т. 1. – С. 438.

P.S. Вашу статтю я з свого боку просив пустити негайно і вона з конверта пішла просто в друкарню. Бо все-таки в “Укр. Вістях” найменше тієї нашої “внутрішньої неволі”, проти якої в основному скеровані мої “етапні” статті. Попробуйте не заперечити. А по мірі росту мого реального впливу на це В[идавницт]во – ця відносна “вільність” матиме все ширші і ширші обрії. Правда той “реальний вплив” і наведення порядку у В[идавницт]ві мені коштує масу енергії і навіть більше, ніж енергії...

І якщо це тільки дон-кіхотство, то тут нічого нового, бо й раніше я не міг ніколи позбавитися цієї жахливо двозначної риси.

Юр.

№603

Ю. Шерех – до Ю. Лавріненка:

Мюнхен, 25.2.48

Дорогий Юрію Андріяновичу!

Дуже радий, що тран Вам став у пригоді. Я постараюся дістати ще, чи вдасться – не знаю. Не знаю, чи добре пити тран Вам, коли у Вас не в порядку із шлунком. Це річ тяжкостравна. Я знаю, що коли в мене були одночасно коліт і процес у легенях, лікар сказав, щоб я не лікував процесу, поки не вилікую коліту, бо все-одно користі ні з харчування, ні з ліків не буде. І мав рацію, бо відтоді минуло 22 роки, і я нічого поганого в легенях досі не маю. Назву на журнал я Вам відступаю, бажаю, щоб це був гарний журнал, і щоб він був справді “Україна і світ”, бо мені здається, що Ви останнім часом відірвали перше від другого. Я і писатиму до нього охоче, якщо тільки він не буде спеціально східняцький, з чим я ніяк погодитися не можу.

На Вас я не серджуся. Це зовсім інше [тут і далі підкреслення Ю. Шереха. – Т. Ш.] почуття, якого однаке я не беруся формулювати, бо доки Ви вважаєте, що я продався чи спроможний продаватися, до того часу ніякої виміни думок між нами бути не може, і Ви мусите це самі зрозуміти. Адже при такій передумові всяке моє слово буде розглядатися як вияв купленості, отже, яку ж воно може мати доказову силу. Тому я перестав відповідати Вам на Ваші аргументи в останнє наше перед засіданням побачення і не бачу поки що підстав змінювати цю поведінку, хоч і хотілося б багато Вам сказати.

І в справі “Арки” я вважав за потрібне взяти слово не з уваги на Вас або себе, а з уваги на об’єктивний стан речей. Ви прекрасно знали, писавши рецензію, що “Арка” в минулому півріччі була наслідком компромісу, що я переконався сам у неможливості далі провадити цей компроміс і перший подався до димісії і що тепер журнал виходитиме на нових засадах. Тому об’єктивно Ваша рецензія була не ударом по старій “Арці”, а вовчою ямою на дорозі нової “Арки”. Кому-кому, а Вам прекрасно відомо, що всяка критика спрямовується реально не в минуле, а в сучасне і в майбутнє. Тому я можу погодитися, що Вашим обов’язком було б говорити про хиби “Арки”, якби вона лишалася старою, але в сучасних обставинах ця рецензія була виразом (хоч і стриманого) ресентименту². Інша річ, що психологічно Ви мали на нього всі права і підстави, але ж не можна в публіцистичній діяльності керуватися своїми почуттями. Тому я вважав за потрібне забрати голос в обороні майбутньої “Арки”. Чи мав я рацію, це покаже майбутнє. І це, звичайно, великою мірою залежить від того, чи я знайду підтрим від таких людей, як Ви, Багрянний тощо, чи кожний волітиме замість допомоги, критикувати й робити непотрібні перешкоди.

Здоров’я моє не налагоджується. Бувають дні, що почуваю себе добре, бувають такі, що не наважуюся вийти на вулицю. Останні три дні – погано. Позавтра йду

¹ Цикл статей “Перед новим етапом?”, що друкувався в газеті “Українські вісті” в 1947–1948 рр.

² Неприязні (франц.).

знов до лікаря, хоча він і безсилий щось зробити. Мозок – штука, медициною не опанована цілковито.

Чи Ви не прочитаєте якої-небудь доповіді на з'їзді МУР-у?

Ваш ЮШ

№558

Ю. Лавріненко – до Ю. Шереха:

Mittenwald, 20.3.1948

Дорогий Юрію Володимировичу!

Скоро буде місяць – як Ви мені написали. Сьогодні пишу відповідь – і то не тому, що Славутич нагадав мені про Вас запрошенням на з'їзд МУР-у, бо я у мислях Вам відповідав майже щодня. Трохи уляглася пожежа в родині – хоч Леся знов десь застудилася трохи, але діти п'ють тран, мають молоко і [нерозб. слово. – Т. Ш.] – і хоч харчування дуже й дуже не ідеальне, та все ж я зробив усе, щоб його поліпшити. До того ж переважно соняшна мітенвальдська погода. Боюсь наврочити – але хочеться говорити про поліпшення здоров'я (так у рукопису. – Т. Ш.) дітей. Марія – вже здорова від двох тижнів. Також і мої ділові справи трохи починають входити в якісь береги (трохи! – але далеко-далеко-не зовсім). Словом, приїхавши на два дні додому – і уклавши своїх спати, – крізь баварську ніч натягаю до Вас “прямий провід”...

Про Ваше інше [тут і далі підкреслення Ю. Лавріненка. – Т. Ш.] (ніж сердитість) почуття до мене і “запроданство”, яке я ніби Вам закинув. Тут Ви не захотіли мене зрозуміти, не захотіли відрізнути суб'єктивний плян від об'єктивного. Суб'єктивно Ви нічого спільного з моральним запроданством не маєте. В цьому, принаймні, я завжди був переконаний. Об'єктивно, однак, “Арка”, “Час” і “Трибуна” літературою окупляла, оправдовувала і підпирала властолюбну провінційну політичну порожнечу господарів цих видань. Переді мною стояла дилема (коли приїхав у Баварію і трохи орієнтувався в ній): або вступити в бій з диктатурою психологічної і фактичної провінції (в гіршому розумінні цього слова), або їхати десь чорноробом у Францію. Якби була реальна змога виїзду – то, мабуть, я був би таки виїхав. Але виїхати й сьогодні з дітьми та моїм здоров'ям – нікуди поки що не можна. Була змога йти за Паладійчуком, Б. Левицьким і М[айстрен] ком¹ – або з Марцюком опинитися на задворках УГВР. Ні там – ні там жадного весняного вітру, якась сірість і скука – в ліпшому випадку “Україна і світ” мене почала цікавити після того, як Ви вдалися мені в супутники. Була ілюзія – що це якийсь парашутний десант – і що саме з Вами – це не страшно.

Але Ваш поворот до “Арки” зруйнував уцент цю ілюзію – і я особисто на цьому виграв, бо ілюзія була таки ілюзією. Хоч страшенно прикро і сумно було бачити, як за Вами зачиняється брама...

Ви придирливо тепер поглядаєте скося на мої східняцькі статейки, і навіть ще ненароджений журнал той називаєте авансом східняцьким. Не ображаюсь, бо вірю, що пишете те, що думаєте, – тобто щиро. Але ще не пройде і кілька років цього вигнання, як Ви, згадавши колись випадково мене і мої східняцькі статейки, може, подумаєте й інакше. Може, Вам здасться тоді, що це була обґрунтована чи необґрунтована спроба затриматися на корені життя – українського життя, а значить, і взагалі життя. Не датися, щоб вітер покотив тебе сухим і бездиханним листком по смітниках чужини.

Інша справа, чи ця спроба вдала і вдасться. Але спробувати ділом – це уроїлося мені як моральний обов'язок. Це – основна проблема ідейного емігранта. Щодо світу, то його легко не вкусиш – і вже в цьому серйозність особистого наставлення і об'єктивної ситуації.

Останнє засідання правл[іння] МУР-у... Якийсь шедевр нерації, ніщоти і порожнечі. Люди – між якими не проскакувало від одного до другого найменшої

¹ Ю. Лавріненко, що був членом Української революційно-демократичної партії (див. примітку до листа №555 від 5 січня 1948 р.), називає членів т.зв. лівої групи УРДП.

іскорки. Улас Олексійович одно (добра воля, безсилість і вперте прагнення бути “авторитетом”); Грицько Ол[ександрович] – знав щось інше, абсолютно окреме (як-небудь благополучно і пристойно відбутися неприємне засідання); Домонтович – знов щось зовсім відрубне і самоізолюване (сноб, який свій більший культурний досвід і багаж тикає Славутичу і мені під ніс, щоб не забували цього. Чого вартий був дотеп із пакетами!); Ви – насамперед хворий і слабкий, самотній, але впертий продовжувач – твердий поборник початої справи. Тверезий, бо все це бачите – і хочете сяк-так закінчити почате плавання. Я – ні сіло, ні впало. Приший кобилі хвіст. Здавався собі у Вашім товаристві дурним і непотрібним – і тому роздратованим. І тому ще дурнішим. Мені хотілося тікати, і то якнайскоріше. У ті хвилини загубився контакт навіть з Уласом Олексієвичем, якого рішучість розійшлася димком від одного дотепу Петрова. Словом, якийсь жах...

Якщо це тільки в мене одного (з усіх присутніх) таке вражіння – то тоді весь цей жах падає на моє конто¹ і в мені одному й коріниться, і “жадних тут нема проблем”.

А все ж... а все ж навіть такий МУР у нашому драглистому суспільстві являє собою якусь суспільно-культурну силу й потенцію. Дуже шкода було б його руйнувати – і вже нема морального права на те. МУР треба мурувати далі. “Аркою” цього не можна зробити, бо тип “магазину” в цій ситуації – фатальний – він звільняє від обов’язку і МУР, і читача. Бо він є сповна – для розваги. Все ж таки МУР матиме власну ліцензію, матиме і власний бюджет журналу (дотацію організувати – це не є річ безнадійна). І Ви станете редактором того журналу з тим, що всі будемо його з усіх сил підтримувати. Бо він буде у своїй власній і зовсім незалежній од усіх наших дурацьких партій атмосфері. Може тоді – з того журналу і почнеться нова сторінка літературного процесу й МУР-у зокрема. Щодо “Арки”, то даймо часові скласти свій присуд. Ви пишете, що критика “спрямовується не в минуле, а в сучасне і майбутнє”. Дуже невдалий вираз, бо не охоплює предмету, про який говорить. Критикувати можна тільки минуле – це приреченість, доля. Бо ще чорнило не висохло на оцім слові, як воно (слово) вже в минулому. А щодо спрямування, то воно тільки через минуле йде у майбутнє. І Христофор дивився крізь шість чисел “Арки” в майбутнє і дуже того майбутнього хотів, бо минуле його ніяк не задовольняло. І, отже, побачите, що – коли наш літературний процес взагалі має якість майбутнє – то він піде шляхом заперечення “Арки” і цілковитого звільнення від усяких психологічних угаверівських та інших “держав”. І Ви самі розглядатимете цей період як “Вавилонську неволю”, як колоніальну залежність літератури від партійних сажів – і радітимете, що вирвались з усього того. Тоді й мої східняцькі статейки в “У.В.”, починаючи від “напасників”² і кінчаючи “Анекдотикою хутора”, здадуться Вам не миргородським патріотизмом... (Аж дивно, що Ви трактуєте мене так само, як Нижанківський або Ів. М[айстрен]ко. Це так далеко від мене – що я рішуче не годен образитися. А може, ця моя спокійність щодо цих закидів – якраз і є самовпевненістю всякого миргородця? Може, з часів Івана Івановича і Івана Никифоровича образливість набрала форм необразливості? Яка шкода, що Ви адвокатстеуєте за минулу “Арку”. Для Вас, звісно, шкода. Вам ніяк не випадало це робити.

Все ж таки не думайте про мене як про злюку. Не говоріть про “продажу”, знайте, що я здатен відрізнути свинський стиль суспільства од драми кращих і борсаючихся у ньому одиниць. І коли б я вже хотів саме з Вами (не з “Аркою”) полемізувати, то говорив би про щось зовсім з іншого царства. Радію, що в “Арці” Ви є сьогодні суб’єктивно більш вільний (в цьому крихта і моєї заслуги) – і охоче Вам щось подав би до “Арки”, якби чим міг потрафити до смаку. Давайте замовлення, якщо дійсно потребуєте і якщо Вам бракує матеріалу.

¹ Рахунок (фінансовий термін).

² Стаття Ю. Лавріненка “Про напасників з МУРу і напасників на МУР” (Українські вісті. – 1947. – Ч. 76. – С. 3-4).

З свого боку добре було б, якби Ви дали Ваш есей про функційну людину до “Сучасника”. Так називається кварталник, перше число якого (за січень-березень) вийде в квітні місяці (наприкінці). “Україна і світ” – цієї назви все-таки побоюся. Якщо можете дати до 28 березня – то ще встигнете до 1-го числа, яке вже є комплектоване – і, надіюсь, може, не обезчестило б Вашого імені.

Як Ваше здоров'я і мами Вашої?

Яка програма з'їзду МУРУ? Що б Ви хотіли від мене щодо помочі в орг[анізації] і перев[еденні] з'їзду? Чи не могли б Ви дати до “У. В.” передз'їздивської статті. Скажіть Петрову, що на “Серафікуса” до з'їзду таки надрукую рецензію. Тепер був (і ще) дуже зайнятий ред[акційно]-видавничими справами Ульму. Не знаю, чи пощастить там добитися толку. Людей чортма. Ваш Юрко.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Базр'яний І.* Лист до Ю. Шереха (Шевельова) [б. д.]// Музей-Архів УВАН (Нью-Йорк, США). – Ф. XL (МУР). – № 26.
2. *Стерно Х.* [Лавріненко Ю.] Три громи оплесків// *Українські вісті.* – 1948. – Ч. 49 (201).
3. *Юрій Володимирович Шевельов (Юрій Шерех):* Матеріали до бібліографії/ Упор. Андрій Даниленко, Лев Чабан. – Нью-Йорк. – Українська Вільна Академія Наук у США, Національна Академія Наук України, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, 1998. – 199 с.

*Підготовка й коментарі Тетяни Шестопалової
(Продовження в наступному номері)*

Отримано 15 червня 2012 р.

м. Луганськ

Надія Миронець

УДК 821.161.2 – 1 / – 6.09

НЕВІДОМИЙ ВІРШ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА В ЕПІСТОЛЯРНОМУ КОНТЕКСТІ

Стаття написана на основі листів В. Винниченка до Марії Ярмут, Катерини Голіцинської, Людмили Гольдмерштейн, у яких розкрита історія його нещасливого кохання до Марусі, а в одному з них уміщено присвячений їй вірш, який ніде не публікувався.

Ключові слова: епістолярій В. Винниченка, невідомий вірш, Марія Ярмут, Катерина Голіцинська.

Надежда Миронец. Неизвестное стихотворение Владимира Винниченко в эпистолярном контексте.

The article is written on the basis of letters from V. Vynnychenko to Mariya Yarmut, Kateryna Holitsynska, Ludmyla Holdmershtein. The story of V. Vynnychenko's unrequited love to Marusya is revealed in letters and one from these letters contains a poem, dedicated to her, that was never previously published.

Key words: V. Vynnychenko's letters, unknown poem, Mariya Yarmut, Kateryna Holitsynska, Ludmyla Holdmershtein.

Про вірші, які вийшли з-під пера Володимира Винниченка, дослідникам його творчості відомо небагато. Найповніший анотований покажчик творів Винниченка [див.: 2] фіксує всього дві його поезії: “Ніч у тюрмі”, що була опублікована 1906 р. у Санкт-Петербурзькому журналі “Вільна Україна” під псевдонімом В. Деде [див.: 3] і того ж року – в укладеному Олексою Коваленком українському декламаторі “Розвага” [див.: 1], та “Повія”, опублікована М. Марковським у журналі “Україна” [див.: 5]. Цю останню під назвою “Софія” Винниченко написав, ще будучи гімназистом, і двічі надсилав до редакції “Літературно-наукового вісника”, але на його сторінках вона так і не з'явилася [див.: 8].